

Az alacsony foglalkoztatás okairól az 50 év feletti népességben Magyarországon

Az ösztönzők, a kognitív képességek és az egészségi állapot szerepe¹

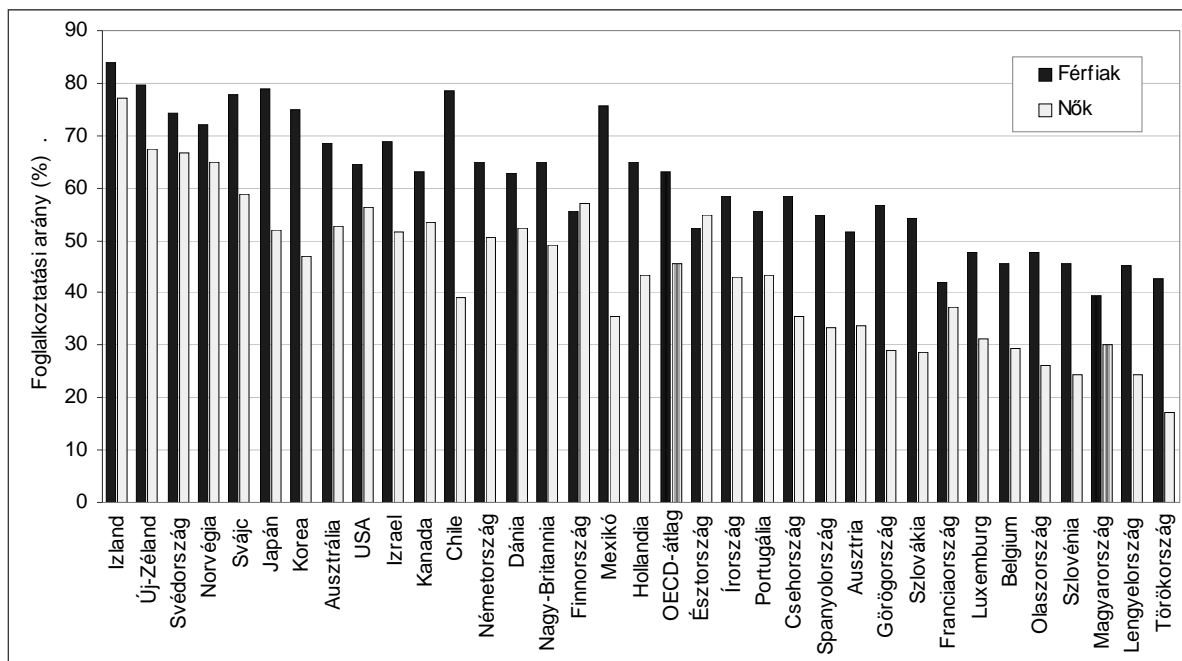
Divényi János – Kézdi Gábor

1. Bevezetés

Az aktív idősödéssel kapcsolatos legfontosabb magyar társadalmi kérdés az, hogy hogyan lehetne az 50 év felettek rendkívül alacsony foglalkoztatási szintjét megemelni. A sztenderd statisztikák alapján Magyarországon az 55 és 64 év közöttiek jóval alacsonyabb mértékben foglalkoztatottak, mint a többi OECD-országban: 2010-ben 35%-os volt a foglalkoztatási ráta szemben az 54%-os OECD-átlaggal. Az átlag mögött jelentős különbségek húzódnak meg: az 55–64 éves nők foglalkoztatása is az OECD-mezőny alsó egynegyedében van, a férfiak közötti 40%-os foglalkoztatási aránnyal azonban sereghajtók vagyunk (*1. ábra*).

¹ Ez a tanulmány a SHARE nemzetközi adatfelvétel 4. hullámának előzetes adatait használja. A SHARE adatfelvételt korábban az *Európai Bizottság* finanszírozta az 5. (SHARE-I3, RII-CT-2006-062193, COMPARE, CIT5-CT-2005-028857 and SHARELIFE, CIT4-CT-2006-028812) és a 7. keretprogramon keresztül (SHARE-PREP, 211909 and SHARE-LEAP, 227822). További támogatást adott az Egyesült Államokbeli *National Institute on Aging* (U01 AG09740-13S2, P01 AG005842, P01 AG08291, P30 AG12815, Y1-AG-4553-01 and OGHA 04-064, IAG BSR06-11, R21 AG025169). Ezek mellett a különféle nemzeti támogatásokat is köszönet illeti (a támogató intézmények teljes listáját lásd www.share-project.org).

1. ábra. A foglalkoztatottak aránya az 55–64 éves népességben nemek szerinti bontásban az OECD-országokban, 2010

Forrás: OECD Employment Outlook 2011, Table B

Az időskorúak alacsony foglalkoztatása mögött meghúzódó okok számosságak. Tanulmányunk bemutatja az 50 évesnél idősebb népesség alacsony foglalkoztatásának a mértékét, és megvizsgálja a nyugdíjrendszer ösztönzőinek, az alacsonyabb készségeknek és az egészségügyi problémáknak a szerepét. A vizsgálatok európai kontextusba helyezik a magyarországi problémákat. Az elemzésekhez egyedülálló lehetőséget kínál a SHARE harmonizált európai adatfelvétel és Magyarország részvétele a felvétel 2011-es hullámában.² A tanulmány leíró jellegű, egy keresztmetszeti felmérésből közöl összefüggéseket, ezért inkább kérdések felvetésére alkalmas. Oksági magyarázatokhoz a magyarországi panel hosszabb megfigyelésére, nagyobb elemszámra és egzőgén variabilitásra, vagyis a vizsgált tényező vagy tényezők zavaró hatásoktól független változására van szükség.

Tanulmányunkban a 4. hullám előzetes adatait használjuk (a mintanagyság országok szerinti bontását a *F1. táblázat* foglalja össze). Az adatok előzetesek így az eredmények is csak előzetes eredményeknek tekintendők. A gazdag adatbázisból mi a demográfiai, foglalkoztatási, kereseti, nyugdíj-, kognitív és egészségügyi adatokat használjuk. Eredményeink arra utalnak, hogy a hazai nyugdíjrendszer erős ösztönzést ad a minél korábbi nyugdíjba vonulásra. A korhatár alatti nyugdíjazás néhány éve bevezetett változásai várhatóan enyhítik az elérhető nyugdíjakkal a munkában maradás ellen ösztönző hatásait, a nyugdíjrendszer szabályozása azonban csupán a problémahalmaz egyik felét tudja kezelni. A nyugdíjrendszer szívóhatása ugyanis nem lenne elegendő, ha nem párosulna azzal, hogy az alternatívaként elérhető keresetek rendkívül alacsonyak. Az 50 éves kor felett elérhető keresetek átlagosan alacsony szintje mögött nem csupán, és valószínűleg nem is elsősorban a hazai munkaerő alacsony átlagos iskolázottsága vagy kognitív készségei állnak: ezek tekintetében az európai mezőny közepén helyezkedünk el. A foglalkoztatási lemaradásban azonban jelentős szerepet játszhatnak a ma-

² A *SHARE (Survey of Health, Ageing and Retirement in Europe)* egy olyan multidiszciplináris, több országot felölelő, egyéni szintű adatállomány, amely több mint ötvenezer, 50 éves vagy idősebb személyt követ két évenkénti felmérés keretében, és gazdag információt gyűjt egészségi állapotokról, az egészségügyi ellátások használatáról, jövedelmi és vagyoni helyzetükről, munkapiaci, illetve nyugdíj-helyzetükről, társadalmi-gazdasági háttérükről, valamint társadalmi és családi kapcsolataikról. (Az adatfelvétel részletes leírását lásd itt: <http://www.share-project.org/>) A különböző országok adatfelvételei teljes mértékben harmonizáltak. Az európai országok többségének részvételével a SHARE a világ legnagyobb társadalomtudományi panelfelvétele. Mintájául az 1992 óta folyó amerikai *Health and Retirement Study (HRS)* szolgál, és számos más országban folyó hasonló felméréssel is összehasonlítható. A SHARE első hulláma 2002-ben zajlott le. Magyarország 2010-ben, a 4. hullámban csatlakozott a SHARE-hez. A 2000 háztartásból álló felmérést a TÁRKI Társadalomkutatási Intézet végezte. A minőségi indikátorok alapján a magyar felmérés a legjobb között található a SHARE-országok között.

gyar lakosság átlagosnál rosszabb egészségi állapotából adódó problémák. Ebből a szempontból a magyarországi 50–74 éves lakosság jóval a vizsgált 16 európai ország átlaga alatt van, sok mérőszám tekintetében a legrosszabb, vagy legalábbis a legrosszabbak egyike. A legfontosabb eredményünk talán az, hogy bár az iskolázottsági és egészségi összetétel fontos szerepet játszhat az foglalkoztatás alacsony voltában, más tényezők hatása is jelentős lehet. A legjobb egészségi állapotú és legjobb kognitív készségekkel rendelkezők között a magyar foglalkoztatás egyáltalán nem marad le az európai szinttől, az ennél alacsonyabb kognitív készségű és/vagy egészségi állapotú csoportok foglalkoztatása azonban jóval alacsonyabb. E jelenség mögött az 50 év feletti munkakínálat ellenőztőzői mellett a hazai munkakereslet struktúrája is állhat.

2. Foglalkoztatás és nyugdíjba vonulás

Ebben a fejezetben bemutatjuk az 50 év feletti magyar népesség foglalkoztatási helyzetét és európai kontextusba helyezzük azt. Azt, hogy egy egyén foglalkoztatott vagy nem, sokféleképpen lehet definiálni. Tanulmányunkban az egyének saját megítélését vesszük alapul: a kérdőív egyik első kérdésében a válaszadónak be kellett sorolniuk magukat foglalkoztatott, munkanélküli, nyugdíjas stb. kategóriákba.³

Ha a Magyarországra jellemző, nem és életkori csoportok szerinti foglalkoztatási arányokat összehasonlítjuk a SHARE 4. hullámának többi 15 országának átlagával, mindenhol jelentős szakadékokat találunk (az adatokat az *F2. táblázat* foglalja össze). Míg például az 50–54 éves férfiak 80%-a foglalkoztatott a többi európai országban, a hazai arányszám csak 59%-os. Az 55–59 éveseknél a különbség valamivel kisebb, a 60–64 évesek csoportjában azonban ismét 20 százalékpont fölé emelkedik. A nők közötti különbségek általában valamivel kisebbek, de hasonló mintázatot mutatnak. A magyar foglalkoztatási arányok az 50 év felettiiek esetében szinte minden életkor esetén alacsonyabbak majdnem az összes többi európai országnál a mintánkban. Az életkor szerinti mintázat azonban nem teljesen egyedülálló: több olyan ország van, amelyben részben a hazaihoz hasonló mintázatokat találunk (pl. Lengyelország, Csehország, Észtország, Portugália). Érdekes meg-

³ Ez a definíció eltér a munkaerő-felvételek definíciójától (amely szerint munkavállaló mindenki, aki a megkérdezést megelőző héten akár csak egyetlen órát is dolgozott fizetésért). A SHARE lehetővé teszi az ehhez hasonló definíciók használatát is, és az eredményeink mind megállják a helyüket akkor is, ha az alternatív definíciókat használjuk.

figyelni, hogy a nők nyugdíjazási arányaiban jelentős országok közötti különbségek vannak az idős korcsoportokban: míg a volt szocialista országokban és a skandináv országokban szinte valamennyi időszerű nő nyugdíjas, a kontinentális Európa többi országában közel 10%-uk háztartásbeli, akiknek aránya a mediterrán országokban eléri a 40–50%-ot is.

Az alacsony magyarországi foglalkoztatásban jelentős szerepet játszik a nyugdíjasok magas aránya. Mind a férfiak, mind a nők körében az összes korosztályban magasabb a magyar nyugdíjas arány a többi 15 európai ország átlagánál (*F2. táblázat*). A különbségek a foglalkoztatási rátákhoz hasonlóan az egyes esetekben eltérőek (pl. jóval nagyobbak az 50–54 éves, mint az 55–59 éves férfiak esetében), de a 65 év feletti férfiakat leszámítva minden más csoportban számottevőek. A magyarországi foglalkoztatás lemaradása azonban nem magyarázható teljes mértékben a nyugdíjasok magasabb arányával, hiszen más munkaerő-piaci állapotok is gyakoriak. Az *F1. ábra* bemutatja a munkaerő-piaci állapotok arányainak változását életkor és nemek szerint a SHARE-minta valamennyi 16 országában. Az ábra a foglalkoztatottak, munkanélküliek, rokkantak vagy megváltozott egészségi állapotúak, nyugdíjasok és az egyéb státuszú egyének arányát mutatja (így az arányok összeadva mindenütt 100%-ot tesznek ki).

Az adatok arra utalnak, hogy a korai nyugdíjazás jelentős szerepet játszik a magyarországi foglalkoztatás alacsony szintjében. A SHARE-kérdőívek tanúsága szerint Magyarországon valóban kirívóan alacsony a nyugdíjba meneteli életkor: a férfiak átlagosan 58, a nők 53 évesen mentek nyugdíjba, amellyel az európai országok eloszlásának alján helyezkedünk el. (Az *F2. ábra* közvetlenül mutatja be a nyugdíjba menetel átlagos életkorát születési év és nemek szerint Magyarországon és a többi 15 országban.) Mi okozza a korai nyugdíjba vonulást Magyarországon, és mi áll a késő középkori és időskori foglalkoztatás alacsony szintje mögött általában Magyarországon? Tanulmányunk hátralevő része ezeket a kérdéseket vizsgálja.

3. Keresetek és nyugdíjak

Ez a fejezet a nyugdíjba vonulás gazdasági ösztönzőit vizsgálja. Arra a kérdésre keresi a választ, hogy mennyire éri meg korán nyugdíjba menni vagy mennyire érdemes minél tovább dolgozni Magyarországon a SHARE 4. hullámában szereplő többi európai országhoz képest.

A nyugdíjba vonulás leggyakrabban használt közgazdasági elmélete az 'option value of work', vagyis a munkában maradás opciós értéke modell (Stock–Wise 1990). A modell alap gondolata az, hogy amikor egy dolgozó

egyén számára lehetőség nyílik a nyugdíjba vonulásra, akkor döntését a munkában maradással elérhető jövedelem és a nyugdíjba vonulással elérhető jövedelem összehasonlításával hozza meg (természetesen a munkával járó hasznosságot vagy éppen kellemetlenséget, illetve a nyugdíjas léttel járó plusz szabadidő hasznosságát vagy az életminőség esetleges negatív változásait is figyelembe véve). Jövőbe tekintő döntéshozók esetén ez az összehasonlítás nem pusztán azt nézi, hogy az adott pillanatban mi lenne kifizetődőbb, hanem azt is, hogy a nyugdíjba vonulás elhalasztásával nem teremődik-e kedvezőbb helyzet. E potenciálisan kedvezőbb helyzet a munkában maradás „opciós értéke.” Mivel a nyugdíjba vonulás végleges döntés, adott időpontban nyugdíjba vonulni csak akkor éri meg, ha az ezáltal elérhető jövedelmek magasabbak, mint a munkában maradás opciós értéke. A munkában maradás opciós értékének a modellje nyilvánvalóan sokat feltételez a döntéshozók tudatosságáról, a jövő kalkulálhatóságáról, és figyelmen kívül hagyja a kötelező nyugdíjazás lehetőségét. Mindezen korlátai ellenére az elmélet fontos támpontot ad ahhoz, hogy a nyugdíjba vonulás időpontját hogyan befolyásolják a keresetek és az életkor összefüggései, valamint a nyugdíjrendszer szabályai (például a korai nyugdíjba vonuláshoz kötött nyugdíjsökkentések). Különböző országokat összehasonlítva így például azt várjuk, hogy nemcsak ott mennek korábban nyugdíjba az emberek, ahol alacsonyabb a nyugdíjkorhatár vagy alacsonyabb életkorban nyitják meg a korai nyugdíjba vonulás lehetőségét, hanem ott is, ahol a korai nyugdíjba vonulással nem csökken annyira az elérhető nyugdíj összege, a nyugdíjkorhatár utáni munkában maradással nem nő az elérhető jövedelem összege, vagy ahol a munkában maradás által nem érhető el magasabb bérek.

A magyar nyugdíjrendszert európai összehasonlításban is alacsony korhatárok, korai nyugdíjba vonulás esetén alacsony nyugdíj-levonások, valamint a korhatár utáni nyugdíjba vonulást egyáltalán nem ösztönző szabályok jellemzik (Cseres-Gergely 2007). Bár a törvény szerinti nyugdíjkorhatár folyamatosan emelkedik, ez praktikusán az elég hosszú munkatörténettel rendelkező emberekre nem vonatkozik: ők mindenféle szankció nélkül hamarabb is nyugdíjba vonulhatnak. Nem elég hosszú munkatörténet esetén érvénybe lépnek ugyan levonások, de azok alacsonyak. A magyar rendszer ráadásul nem ösztönzi a törvény szerinti nyugdíjkorhatár utáni nyugdíjba vonulást: az elérhető nyugdíjak összege nem vagy csak alig növekszik, ha valaki később megy nyugdíjba. A helyzetet tovább bonyolítja (és a nyugdíjba vonulást tovább ösztönzi) az, hogy sok esetben a nyugdíjas tovább dolgozhat, nemritkán gyakorlatilag azonos munkakörben, a korábbi fizetésétől nem nagyon különböző összegért a nyugdíja mellett.

A munkában maradás opciós értéke, legalábbis annak pénzben mérhető

komponensei, elvileg minden egyes egyénre megbecsülhetőek. Ehhez azonban minden egyes egyénre ki kellene számolni a nyugdíjjogosultságot és az elérhető nyugdíj összegét minden egyes életkorra, és meg kellene becsülni a jövőben elérhető kereseteket is. A SHARE 4. hullámában szereplő adatok erre nem alkalmasak,⁴ ezért egyszerűen bemutatjuk a meglévő adatokat: azok kereseteit, akik dolgoznak, és azok nyugdíjait, akik nyugdíjasok. A két adat együttes bemutatása nyilván nem mutatja, hogy milyen nyugdíjakat érhetnek el azok, akik dolgoznak, illetve milyen keresetekről mondtak le azok, akik nyugdíjasok. Az adatsorok országok közötti összehasonlítása azonban támpontokat nyújthat ehhez. A 2. ábra a medián kereseteket és a medián nyugdíjakat mutatja be országonként és nemenként, az életkor függvényében. A keresetek és a nyugdíjak éves nettó összegben értendők, mindegyik euróra van váltva, vásárlóerő-paritási (PPP)⁵ árfolyamon számolva. A 2. ábrán csak azokhoz a korévekhez rendeltünk adatokat, ahol megfelelő számú megfigyelés volt, ezért kevés esetben látunk azonos életkorban mért medián keresetet és medián nyugdíjat is.

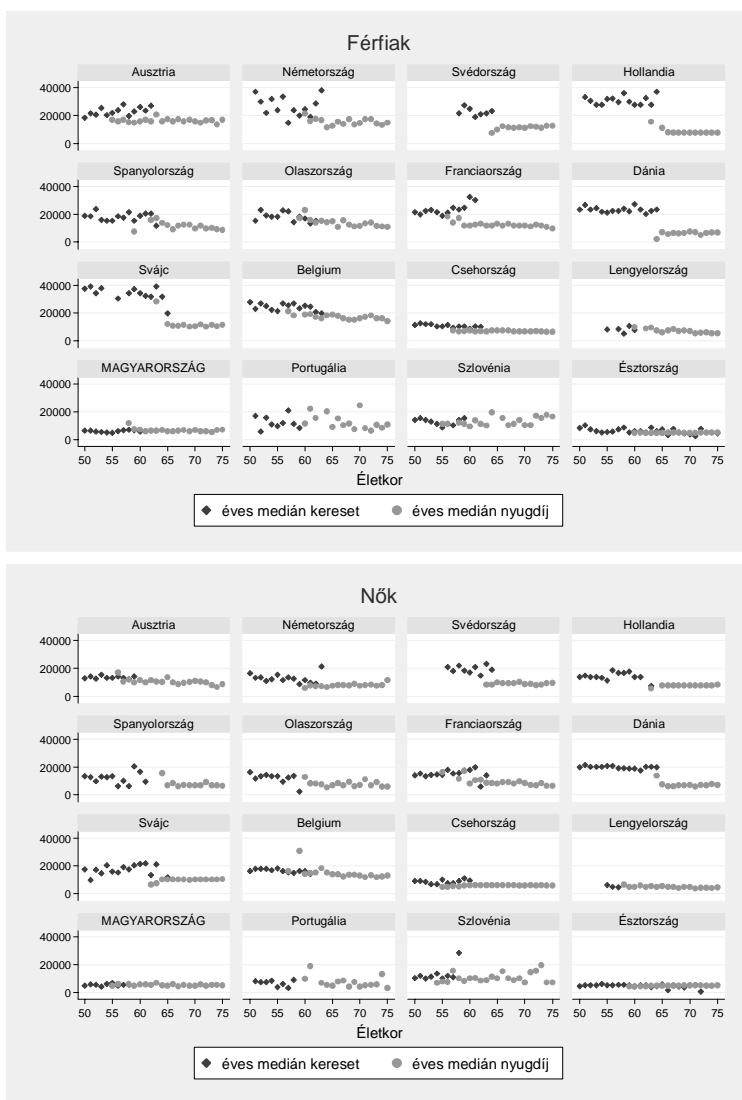
Bármennyire tökéletlen információt adnak is az ábrák a nyugdíjba vonulás költségeiről és hasznairól, a tendenciák igen erős üzenetet hordoznak. Adataink alapján Magyarországon a medián keresetek gyakorlatilag megegyeznek a medián nyugdíjak összegével, akár a férfiakat, akár a nőket tekintjük. Ráadásul sem a keresetek, sem a nyugdíjak nem mutatnak különbségeket az eltérő életkorú egyének között, így nem következtethetünk erős életkori trendekre, és valószínűleg a nyugdíjba vonulással bekövetkező jövedelmváltozás a többi országhoz képest viszonylag alacsony mértékű.

Hasonló a helyzet Lengyelországban, Csehországban, Észtországban, Portugáliában és Szlovéniában, különösen a nők körében. Ez összecseng azzal, hogy Magyarországhoz hasonlóan ezekben az országokban is meglehetősen korai életkorban jelentős nyugdíjas népességet találunk (lásd *F1. ábra*). Azokban az országokban azonban, ahol a nyugdíjba vonulás tipikusan magasabb életkorban történik, a keresetek és a nyugdíjak profilja nagyon különbözik a magyar profiltól. Hollandiában, Németországban vagy Svédországban a medián nyugdíjak összege jóval a korábbi életkorban elérhető medián keresetek alatt van, és a váltás igen hirtelen módon következik be.

⁴ A SHARE 3. hullámában résztvevők múltbeli foglalkoztatási és jövedelmi történetéről sokat tudunk, ám Magyarország csak a 4. hullámban csatlakozott az adatfelvételhez.

⁵ A vásárlóerő-paritáson számolt árfolyam (PPP: 'purchasing power parity') az aktuális devizaárfolyam korrekciója oly módon, hogy az tükrözze az országok árszínvonalát. Ezer forint például több eurót ér a PPP számítás alapján, mint az, amit az aktuális árfolyam mutatna, mivel Magyarországon alacsonyabb az árszínvonal (azonos termékek és szolgáltatások, pl. lakbér esetén), mint az eurózónában.

2. ábra. Medián keresetek és medián nyugdíjak életkor és nemek szerint a SHARE 4. hullám 16 országában (nettó (adózás utáni) éves jövedelmek).

Az adatok mindezek alapján arra utalnak, hogy Magyarországon a munkavállalók a többi európai ország többségéhez képest erős anyagi ösztönzést érezhetnek arra, hogy korán nyugdíjba menjenek. Fontos azonban látnunk, hogy ennek a jelenségnek csak az egyik oldalát adják a magyar nyugdíjrendszer ösztönzői. A másik oldalon a munkában maradással elérhető keresetek állnak. A 2. ábra tanúsága szerint a medián keresetek alacsonyok Magyarországon, és nem mutatnak növekedést az életkorral (az 50 évnél idősebbek között). Utóbbi jelenség egyáltalán nem magyar sajátosság: a mintában szereplő valamennyi országra jellemző. A keresetek alacsony szintje azonban nem. Fontos hangsúlyozni, hogy ezek a számok korrigálva vannak azzal, hogy a magyar (észt stb.) árszínvonal jóval az európai átlag alatt marad. A magyar keresetek lemaradásának vásárlóerő-paritáson (PPP) számolt mértékét részletesen is bemutatja az F3. táblázat, a medián mellett az alsó és a felső kvartilisre is. Összehasonlításképpen az F4. táblázat ugyanezeket a statisztikákat mutatja be a 60–69 évesek nyugdíjaival kapcsolatban.

A jövedelmi adatok tanúsága szerint a magyarországi munkavállalókat nem ösztönzik az elérhető keresetek és az elérhető nyugdíjak arra, hogy minél tovább munkában maradjanak. A következő fejezetben a rendelkezésre álló adatok korlátai között arra a kérdésre keressük választ, hogy Magyarországon a nemzetközi összehasonlításban nagyon alacsony keresetek vajon magyarázhatók-e a magyar munkaerő alacsony készség szintjével.

4. Iskolai végzettség és kognitív készségek

A potenciális munkavállalók készség szintjének leginkább elterjedt mérőszáma iskolai végzettségük. Az iskolai végzettség országok közötti összehasonlítása azonban igen problematikus. Az úgynevezett ISCED osztályozási rendszer egységes keretbe helyezi el a különböző országok iskolai végzettségi kategóriáit. Az országok közötti összehasonlítás egyik alternatív módja az, hogy az iskolában töltött évek számát tekintjük. A SHARE adatfelvétel mindkét információt tartalmazza.

Az iskolában eltöltött évek számának eloszlását a különböző országokban összehasonlítva nagymértékű különbségeket tapasztalhatunk az 50–74 éves népesség körében. Az eloszlás alsó és középső részét tekintve Magyarország az európai mezőny közepén helyezkedik el (a 25. percentilis átlagosan 10, a medián átlagosan 11 évet járt iskolába). Az eloszlás felső negyedét tekintve azonban a mezőny vége felé található (Ausztriával, Svájjal és Szlovéniával együtt). Ez azt jelenti, hogy a kevésbé, illetve átlagosan képzett magyarok iskolázottsági szintje nagyjából az európai átlag környékén van, a képzettség

magyarok azonban európai összehasonlításban nem olyan iskolázottak. Az iskolázottsági szintek között tehát Magyarországon – hasonlóan a többi volt szocialista országhoz és a skandináv országokhoz – kisebbek a különbségek, mint a legtöbb más európai országban. (Az *F5. táblázat* az iskolában töltött idő eloszlását mutatja meg országok között a 25. percentilis, a medián és a 75. percentilis értékeinek feltüntetésével).

Bár az iskolában töltött idő valószínűleg inkább hasonlítható össze országok között, mint a különböző intézményekhez kötődő végzettségi szintek, a népesség készsége szintjét igen tökéletesen méri két okból is. Egyrészt az iskolarendszerek között nemcsak strukturális, hanem jelentős minőségi különbségek is vannak és voltak, ezért ugyanannyi idő eltöltése különböző országok különböző iskoláiban eltérő szintű készségek elsajátításához vezet. Másrészt az 50 év feletti készsége szinteket nagymértékben meghatározzák az iskolarendszer utáni, elsősorban a munkavégzés során elsajátított (illetve karbantartott) készségek és tudás.

A SHARE adatfelvétel nagy előnye az, hogy tartalmaz a készségeket közvetlenül összehasonlíthatóvá tevő kognitív mérési eredményeket. Őt rövid és egyszerű, ám jól működő kognitív teszt méri fel a memóriát (hallott szavak visszaidezése azonnal és egy idő eltelté után – szóterjedelem-teszt), az általános tudásszintet és annak mobilizálását jól mérő szókinccset (adott idő alatt legtöbb állatfajt vagy fajtát kell felsorolni – szemantikus szóasszociáció), valamint számolási készségeket (egyszerű matematikai kérdések és hét lépésenkénti kivonása 100-ból indulva). A tesztek mellett a válaszadók besorolták magukat olvasási és íráskészségük szintje alapján is.

A teszteredmények alapján a magyarországi 50–74 éves népesség kognitív szintje az európai átlag környékén van. A magyar átlag a foglalkoztatottak és a nem foglalkoztatottak között is hasonló helyet foglal el. A számolási készségek és a rövidtávú memória tekintetében az országok mezőnyében a jobbak között található a magyarországi átlag, a szókinccs és a saját megítélés szerinti olvasási és íráskészségek tekintetében a foglalkoztatottak körében inkább a középmezőny alatt. A kettő eredőjeként a kombinált készsége szint magyar átlaga nagyjából megegyezik az európai átlaggal. (Az *F3. ábra* mutatja az egyes tesztek és egy összesített mutató átlagos eredményeit Magyarországon és a többi 15 európai országban, külön a foglalkoztatottakra és a nem foglalkoztatottakra.)

Az iskolai végzettség és a kognitív készségeket mérő tesztek eredményei alapján az 50 év feletti magyarországi népesség a vizsgált európai országok középmezőnyében található. A mérések tökéletlenségét és az iskolai végzettség nemzetközi összehasonlításának problémáit figyelembe véve mindezek az eredmények is arra utalnak, hogy a hazai idősebb kori foglalkoztatás való-

színűleg nem az iskolázottság vagy a kognitív készségek problémái miatt alacsony.

A munkavállalási és nyugdíjba vonulási döntéseket valószínűleg nagymértékben befolyásolja az egyének egészségi állapota, ami valószínűleg jelentős mértékben befolyásolja az egyének munkaerő-piaci értékét is. A következő fejezetben az egészségi állapotot vizsgáljuk meg.

5. Egészségi állapot

A SHARE adatfelvétel erőssége, hogy a gazdasági és kognitív információk mellett az egyének egészségi állapotát is felméri. A SHARE több mérőszámot is tartalmaz az egészségi állapotra vonatkozóan: a válaszadók saját megítélését az általános egészségi állapotukról; a krónikus betegségekről; a mindennapi tevékenységeket akadályozó egészségi problémákról (ADL: 'activities of daily living'); komoly, illetve enyhébb betegségekről; a klinikai depresszióról (az úgynevezett *Euro-D-skála* segítségével). A SHARE adatfelvétel ezen kívül tartalmazza a testsúlyt a testmagassággal összevető testtömeg-indexet (BMI), valamint két egészségügyi mérés eredményét is. Az egyik mérés az úgynevezett „csúcsáramlás” teszt, ami a kilégzést mérve a tüdő kapacitásáról ad információkat. Az asztmatikus megbetegedések mellett ez a teszt az általános egészségi állapot fontos mérőszáma az idősebb népesség körében. A másik teszt a kézzsorítás erőssége, ami szintén elterjedt mérőszám az idősödő népesség egészségi állapotának, elsősorban a funkcionális korlátoknak a felmérésében.

A 3. ábra mutatja e hét mérőszám átlagos eredményét Magyarországon és a felvételben szereplő többi ország esetében nem, életkor és foglalkoztatás szerint. Az ábrák értelmezésekor figyelni kell arra, hogy míg az általános egészségi állapot és a két teszt (csúcsáramlás és kézzsorítás) esetében a magasabb eredmények jobb egészségi állapotot tükröznek, addig a többi mérőszám esetében (krónikus betegségek, ADL, Euro-D depressziós skála, komoly és enyhe betegségek) a magasabb eredmények rosszabb egészségi állapotot jeleznek.

A 3. ábra egyértelműen mutatja, hogy a magyar népesség átlagos egészségi állapota rendkívül rossz a többi európai országhoz képest. A magyar nők átlagos egészségi állapota a legrosszabbak között van minden vizsgált dimenzióban akár a foglalkoztatottakat, akár a nem foglalkoztatottakat tekintjük. A férfiak egészségi állapota a rosszabbak között található, amikor a foglalkoztatottakat vizsgáljuk, a nem foglalkoztatottak között pedig a nőkhöz hasonlóan a legrosszabb. Az enyhébb betegségek átlagos előfordulása a nem foglalkoz-

tatottak között Magyarországon inkább átlagos, és a depresszió tekintetében sem olyan kirívóan rosszak a magyar átlagok, de a súlyosabb, krónikus betegségek, a funkcionális limitációk, a testtömeg-index és a tesztek (különösen tüdő kapacitását mérő csúcsáramlás teszt) tekintetében súlyos a helyzet. Mivel ez utóbbiak teljesen objektív mérőszámok, csak még jobban megerősítik azt a konklúziót, hogy a magyar népesség átlagos egészségi állapota nemzetközi összehasonlításban a legrosszabbak között van a foglalkoztatottak és a nem foglalkoztatottak körében egyaránt, a vizsgált életkori intervallum teljes terjedelmén.

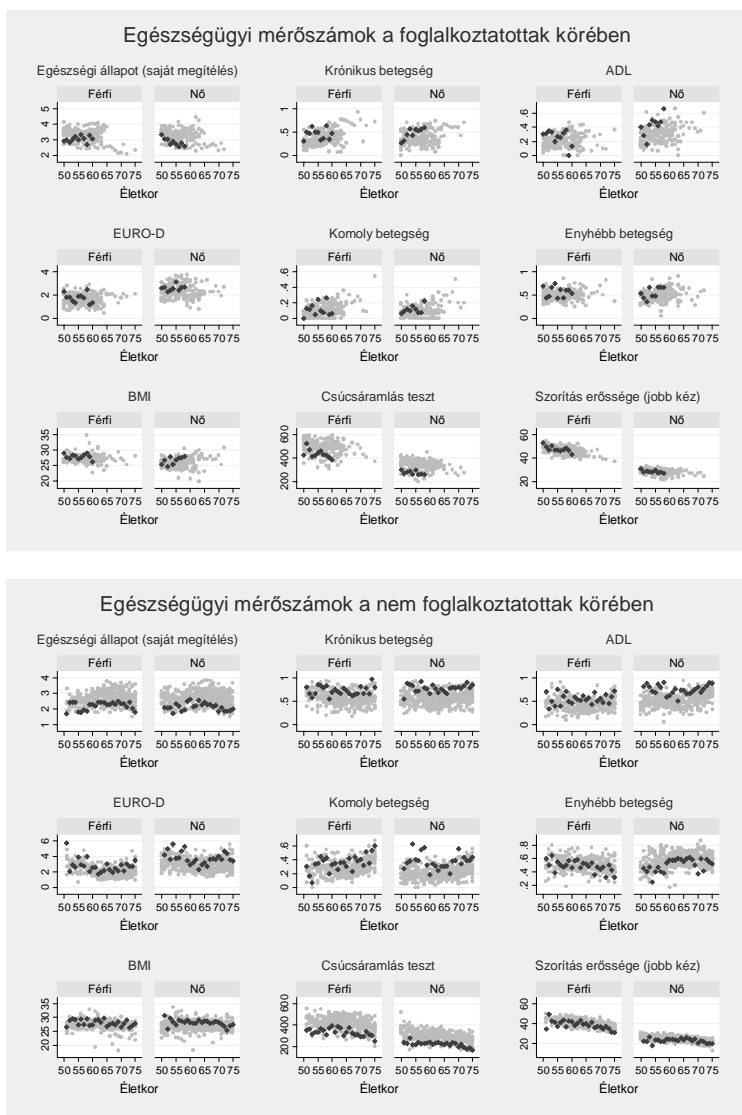
Az eredmények közvetve azt is mutatják, hogy az általános egészségi állapot saját megítélése egyszerű, de igen jól működő mérőszáma az egészségi állapotnak, és nemzetközi összehasonlításra is alkalmas.⁶ A válaszadók öt kategóriában⁷ jelölhették meg, hogy hogyan ítélik meg egészségi állapotukat. A magyar foglalkoztatott férfiak átlagosan jónak ítélik meg egészségi állapotukat, míg az országok átlaga a 3. ábra szerint ennél egy fél kategóriával lejjebb található. Az eloszlás tetején levő országokban a férfiak viszont „nagyon jónak” ítélik meg egészségüket. A nők körében a válaszok átlaga nemzetközi szinten nagyon hasonló a férfiakéhoz, a magyar nők helyzete azonban rosszabb, mint a férfiaké: az 50 éves nők értékelése még a középső válasz kategória felett alakul, de az idősebb korcsoportok felé haladva hamar a középső kategória alá kerül fél egységgel, és az életkori kategóriák nagy részében a legalacsonyabb szintet hozza az országok közötti összehasonlításban. (Az F3–F5. ábrák kiemelnek három egészségi mutatót, és bemutatják azok alakulását életkor szerint a foglalkoztatottak és a nem foglalkoztatottak összehasonlításában a mintában szereplő 16 ország mindegyikére. Mindhárom mutató esetében igaz, hogy a magyar adatok mutatják az egyik legnagyobb és leginkább szisztematikus különbséget foglalkoztatottak és nem foglalkoztatottak között.)

E fejezet eredményei tehát egyértelműen arra utalnak, hogy a magyar 50 év feletti népesség egészségi állapota rossz. Ennek jelentős szerepe lehet a rendkívül alacsony foglalkoztatási arányokban.

⁶ Ezt SHARE-adatokon korábban Jürges, Avendano és Mackenbach (2008) is kimutatta.

⁷ 1: kitűnő, 2: nagyon jó, 3: jó, 4: megfelelő, 5: rossz

3. ábra. Az egészségi állapot mérőszámainak átlaga Magyarországon és a vizsgálatban résztvevő többi európai országban az 50–74 éves népességben nem, életkor és foglalkoztatás szerint, 2011

6. Magyarózzák-e a kognitív készségek és az egészségi állapot a magyarországi foglalkoztatás alacsony szintjét?

A tanulmány utolsó elemző fejezetében kicsit részletesebben megvizsgáljuk, milyen szerepe van a kognitív készségeknek és az egészségi állapotnak a magyarországi foglalkoztatás alacsony szintjében. Az előző fejezetek eredményei azt mutatják, hogy az iskolázottság és a kognitív készségek tekintetében a magyarországi 50 év felettek az európai mezőny közepén, egészségi állapotukat tekintve a mezőny végén szerepel, és különösen nagy a különbség a foglalkoztatottak és nem foglalkoztatottak egészségi állapota között.

Oksági magyarázatra keresztmetszeti adatok alapján és egzogén variabilitás hiányában természetesen nem vállalkozhatunk, ám érdekes, az oksági kapcsolatokra nézve is informatív következtetéseket vonhatunk le egyszerű, leíró modellek segítségével is. Azt a kérdést vizsgáljuk, hogy azonos kognitív készségű és egészségi állapotú egyének milyen mértékben foglalkoztatottak az egyes országokban. Ha a kognitív készségek és az egészségi állapot összefüggése a foglalkoztatással oksági kapcsolatban lenne, akkor ez alapján meg tudhatnánk, hogyan alakulna a magyarországi foglalkoztatás, ha a magyar népesség a többi ország átlagával megegyező kognitív és egészségi szinten lenne. Az oksági kapcsolat feltételezése nélkül is informatív lehet az elemzés, hiszen választ kaphatunk arra, vajon összehasonlítható csoportokban mekkorák az országok közötti különbségek, hol áll Magyarország ebben a tekintetben, és ha van különösen nagy lemaradás, az mely csoportokra jellemző leginkább.

Ezekre a kérdésre egyéni adatokon becsült regressziók segítségével adhatunk választ. Először olyan regressziókat becsülünk, amelyekben a kognitív készségek és az egészségi állapot különféle mutatói lineáris módon szerepelnek, interakciók nélkül. Ezután nemparametrikus módon, a nemlinearitásokat és az interakciókat is megengedve vizsgáljuk a foglalkoztatást egy olyan modellben, ami más szempontból viszont sokkal egyszerűbb: egydimenziós változókká tömöríti a különböző kognitív és egészségi mutatókat. Mint látni fogjuk, a linearitást feltételező regressziós eredmények a foglalkoztatási különbségek kevesebb, mint felét magyarázzák, a nemlinearitások szerepe viszont jelentős: van olyan csoport, ahol nem tapasztalunk különbségeket, és vannak olyan csoportok, ahol a különbségek az átlagnál jóval nagyobbak. Mindkét elemzést leszűkítettük az 50 és 69 év közötti korcsoportra.

Az első regressziók bal oldalán a foglalkoztatás indikátora szerepel (értéke 0 – ha az egyén nem foglalkoztatott, 1 – ha foglalkoztatott), jobb oldalán pedig az országok indikátorai („ország-dummy”) és az egyének ismérvei szerepelnek. Ha az egyéni ismérveket nem szerepeltetjük, az ország-indi-

kátorok becslt együtthatói az országok közötti foglalkoztatási aránybeli különbségeket mutatják. Ha az egyének életkorát szerepeltetjük az egyenletben, de más jellemzőket nem, akkor az országok közötti különbségeket úgy becsljük, hogy korrigálunk az országok között az életkor-eloszlás esetleges különbségeire. Ha az iskolai végzettség és a kognitív tesztek eredményeit is szerepeltetjük a regressziók jobb oldalán, akkor az ország indikátorok együtthatói azt mutatják, hogy azonos iskolai végzettségű és kognitív teszteredményű egyének között mekkora a foglalkoztatási esély különbség országok között. Ha mindezek mellett az egészségi állapot indikátorai is szerepelnek a magyarázó változók között, akkor azonos iskolai végzettségű, azonos kognitív teszteredményű és azonos egészségi állapotú egyének foglalkoztatási esélykülönbségeit mutatják az ország-dummyk együtthatói.

A férfiakra és a nőkre külön becsltünk négy regressziót, amelyeket képletekkel a következőképp fejezhetünk ki:

$$Fogl_{ic} = \alpha + \sum_{c=1}^{C-1} \beta_c Orsz_{ic} + \sum_{k=1}^{K-1} \gamma_k Kor_{ick} + u_{ic} \quad (1)$$

$$Fogl_{ic} = \alpha + \sum_{c=1}^{C-1} \beta_c Orsz_{ic} + \sum_{k=1}^{K-1} \gamma_k Kor_{ick} + \sum_{l=1}^{L-1} \delta_l Isk_{icl} + \phi kog_{ic} + v_{ic} \quad (2)$$

$$Fogl_{ic} = \alpha + \sum_{c=1}^{C-1} \beta_c Orsz_{ic} + \sum_{k=1}^{K-1} \gamma_k Kor_{ick} + \sum_{m=1}^{M-1} \eta_m Eü_{icm} + w_{ic} \quad (3)$$

$$Fogl_{ic} = \alpha + \sum_{c=1}^{C-1} \beta_c Orsz_{ic} + \sum_{k=1}^{K-1} \gamma_k Kor_{ick} + \sum_{l=1}^{L-1} \delta_l Isk_{icl} + \phi kog_{ic} + \sum_{m=1}^{M-1} \eta_m Eü_{icm} + \omega_{ic} \quad (4)$$

Az egyenletekben c index az országot, i index az egyént jelöli (az egyének indexe újraindulhat minden egyes országban). A $Fogl$ változó a foglalkoztatás indikátora. A regressziós együtthatók tehát a foglalkoztatási esélyek különbségeit fejezik ki. A Kor jelölésű változók ötéves korcsoport kategóriák dummy változói, az Isk változók az ISCED iskolai végzettség kategóriákat takarják (a nulladik és első, a harmadik és negyedik, valamint az ötödik és hatodik kategóriát összevonva), a kog változó a kognitív készségek egydimenziós mérőszáma (az összes kognitív teszteredmény standardizált mérőszámának az átlaga), végül az $Eü$ változók a 3. ábra által feltüntetett egészségi állapot mérőszámokat jelzik.

Elemzésünk szempontjából a legfontosabb paraméterek az ország indikátorok együtthatói ($Orsz$ változók). A kihagyott kategória Németország, az ország indikátorok együtthatói (β_c) ezért a németországi foglalkoztatási esélyekhez viszonyított különbségeket adják meg. A négy regresszió eredményei, ha oksági interpretációt adunk nekik és a mögöttük meghúzódó linearitási feltevéseket elfogadjuk, arra adnak választ, hogy ezek a különbségek hogyan módosulnának akkor, ha a népesség iskolai végzettsége és kognitív készségei azonosak lennének (2. modell), ha a népesség egészségi állapota

is azonos lenne (3. modell), illetve ha mindkettő azonos lenne (4. modell). Ha ezeket a feltevéseket nem fogadjuk el feltétlenül, a regressziók az átlagos foglalkoztatási esélyekben fennálló különbségeket és azok dekompozícióit mutatják. Az 1. táblázat csupán a Magyarország változó együtthatóját tartalmazza, amely számunkra elsősorban érdekes. Ez a magyarországi foglalkoztatási arány különbségét mutatja a németországi foglalkoztatási arányhoz képest. A teljes regressziós eredményeket az F6. táblázat foglalja össze.

1. táblázat. Az országok közötti foglalkoztatási arányok eltérései az életkor, az iskolai végzettség, a kognitív készségek és az egészségi állapot eloszlására kontrollálva – regressziós eredmények

	Férfiak				Nők			
	(1)	(2)	(3)	(4)	(1)	(2)	(3)	(4)
Magyarország	-0,16	-0,13	-0,11	-0,10	-0,17	-0,13	-0,11	-0,09
	[0,02]**	[0,02]**	[0,02]**	[0,02]**	[0,02]**	[0,02]**	[0,02]**	[0,02]**
Ország indikátorok (ref.: Németország)	+	+	+	+	+	+	+	+
Életkor változók	+	+	+	+	+	+	+	+
Iskolai végzettség és kognitív teszteredmény változók		+		+		+		+
Egészségi állapot változók			+	+			+	+
Megfigyelések száma	15 247	15 247	15 247	15 247	18 967	18 967	18 967	18 967
R ²	0,35	0,37	0,40	0,41	0,32	0,35	0,37	0,38

Megjegyzés: Robusztus standard hibák zárójelben
 Szignifikancia-szintek: * 5%-on, ** 1%-on szignifikáns.

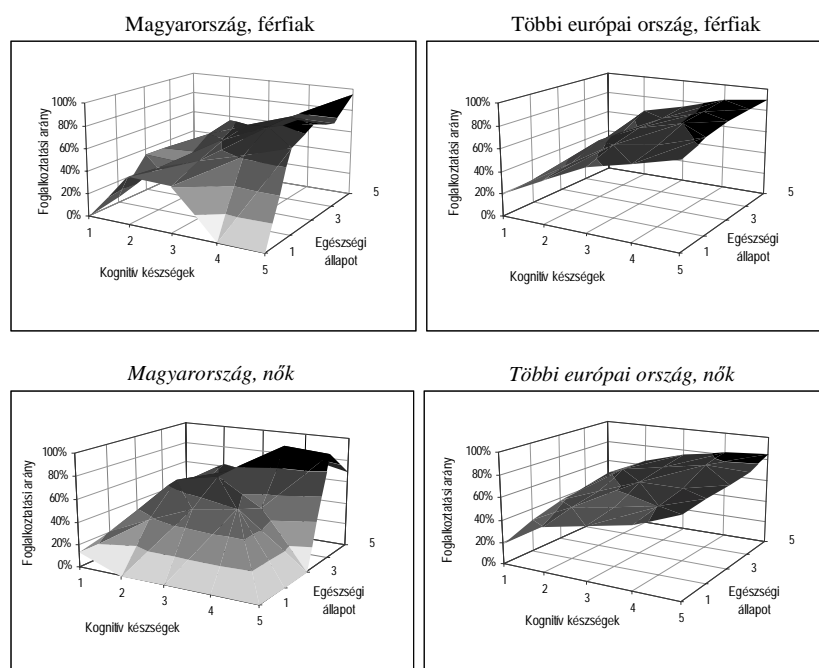
Az eredmények azt mutatják, hogy az 50 év feletti magyar népesség foglalkoztatási lemaradásának körülbelül 40%-át „magyarázza” (regressziós értelemben) a kognitív készségek és az egészségi állapot szerinti összetétel. A korábbi eredmények alapján nem meglepő az, hogy az iskolai végzettség és a

kognitív készségek szerinti összetétel kevesebbet magyaráz meg a foglalkoztatási különbségekből, mint az egészségi állapot szerinti összetétel. A magyarországi 50–69 éves férfiak foglalkoztatási lemaradása 16 százalékpontos a németországi férfiakétól, a nők körében a lemaradás 17 százalékpontos (mindkét esetben kiszűrve az életkori megoszlás esetleges különbségeit). Azonos átlagos iskolai végzettség és kognitív készség mellett a mind férfiak, mind a nők esetében 13 százalékpontos a különbség Magyarország és Németország között. Azonos egészségi állapot mellett a különbség 11 százalékpontos. Ha az iskolai állapotról, a kognitív készségekre és az egészségi állapotról is kontrollálunk, a magyar foglalkoztatási lemaradás férfiaknál 10, nőknél 9 százalékpontos lenne.

A fenti regressziós modellek nem teszik lehetővé a nemlineáris összefüggések feltárását. Egy egyszerű nemparametrikus regresszióban bemutatjuk, hogy a nemlinearitások jelentősek, sőt, a legérdekesebb eredményt éppen ezek mutatják. Az *4. ábra* a foglalkoztatási arányt mutatja a kognitív készségek és az egészségi állapot kategóriáiban az 50–59 éves korosztályban. (Az ábrán megjelenített foglalkoztatási arányszámokat az *F7. táblázat* tartalmazza, a 60–69 éves korosztályra vonatkozó eredményeket pedig az *F8. táblázat* mutatja.) Az előbbi az összesített kognitív teszteredményből, az utóbbit az egészségi állapot korábban vizsgált hét mérőszámából előállított főkomponensből képzett változóval mérjük. Az azonos kategóriába tartozó egyének hasonló kognitív készségekkel rendelkeznek és hasonló az egészségi állapotuk, még ha eltérő országban élnek is.

Az ábrák világosan mutatják, hogy az egészségi állapot és a kognitív készségek összefüggése a foglalkoztatással Magyarországon sokkal erősebb 50–59 éves korban, mint az európai átlag. A legmagasabb kognitív képesség és egészségi állapot kategóriába tartozó 50–59 éves egyének foglalkoztatási esélye Magyarországon ugyanolyan magas, mint az európai átlag. Ahogy távolodunk azonban a legmagasabb kategóriáktól, a magyar foglalkoztatási esélyek egyre nagyobb mértékben távolodnak az európai átlagtól. A lemaradás legnagyobb mértékben az egészségi állapot romlásával növekszik. A tendencia a férfiak és a nők esetében nagyon hasonló, de a nőknél még erőteljesebb. A 60–69 évesek között sokkal alacsonyabb szinten, de szintén látható, hogy a magasabb értéket viselő kognitív és egészségi kategóriákban kisebb a lemaradás, mint az alacsonyabb kategóriák esetében.

4. ábra. Az 50–59 évesek foglalkoztatási arányának alakulása a kognitív készségek és az egészségi állapot összesített változóinak 5x5-ös kategóriáiban – Magyarország és a többi 15 európai ország a SHARE 4. hullámban

7. Következtetések

Tanulmányunk bemutatta, hogy az 50 év feletti magyar népesség foglalkoztatása jelentős mértékben elmarad az európai átlagtól, és a SHARE 4. hullámának adatai alapján támpontokat adott az elmaradás okainak kereséséhez. Eredményeink azt mutatják, hogy a hazai nyugdíjrendszer erős ösztönzést ad a minél korábbi nyugdíjba vonulásra. A korhatár alatti nyugdíjazás néhány éve bevezetett változásai várhatóan enyhítik majd az ellenösztönzőket, a nyugdíjrendszer szabályozása azonban csupán a problémahalmaz egyik felét tudja kezelni. A nyugdíjrendszer szívóhatása ugyanis nem lenne elegendő, ha nem párosulna az alternatívaként elérhető keresetek rendkívül alacsony szintjével.

Kimutattuk, hogy az 50 éves kor felett elérhető keresetek átlagosan alacsony volta mögött valószínűleg nem, vagy csak kis részben áll a hazai munkaerő alacsony átlagos iskolázottsága, illetve kognitív készségei: ezek tekintetében az európai mezőny közepén helyezkedünk el. A foglalkoztatási lemaradásban azonban jelentős szerepet játszhatnak a magyar lakosság átlagosnál rosszabb egészségi állapotából adódó problémák. Egészségi állapotát tekintve a magyarországi 50–74 éves lakosság jóval a vizsgált 16 európai ország átlaga alatt van, sok mérőszám tekintetében a legrosszabb, vagy legalábbis a legrosszabbak egyike.

Elemzésünk kimutatta, hogy az 50–59 éves, legjobb egészségi állapotú és legjobb kognitív készségekkel rendelkezők között a magyar foglalkoztatás egyáltalán nem marad le az európai szinttől, és e csoportokban a lemaradás a még idősebb korosztályokban sem jelentős. Az ennél alacsonyabb kognitív készségű és/vagy egészségi állapotú csoportok foglalkoztatása azonban nagymértékben lemarad az európai átlagtól. Nem csupán arról van tehát szó, hogy a hazai 50 év feletti népesség egészségi állapota miatt kevésbé lenne foglalkoztatott: hanem, hogy a közepes vagy rosszabb egészségi állapotú és kognitív képességű csoportok Magyarországon jóval kisebb mértékben foglalkoztatottak, mint Európa többi országában. Ez arra utal, hogy a hazai foglalkoztatás alacsony szintjéért jelentős mértékben olyan okok felelhetnek, mint a rosszabb egészségi állapotú és potenciálisan alacsonyabb keresetű csoportok munkakínálatának ellenősztonzói, illetve a munkájuk iránti kereslet strukturális eltérései a gazdagabb európai országokétól.

IRODALOM

- Cseres-Gergely, Zs. 2007: Inactivity in Hungary – The persistent effect of the pension system. Budapesti Munkaerő-piaci Füzetek, 2007/1. Budapest: MTA KTI.
- Jürges, H. – M. Avendano – J. P. Mackenbach 2008: Are different measures of self-rated health comparable? An assessment in five European countries. In: European Journal of Epidemiology, vol. 23, no. 12, 773–781. p.
- Stock, J. – D. Wise 1990: Pensions, the option value of work, and retirement. In: Econometrica, vol. 58, no. 5, 1151–1180. p.

Függelék

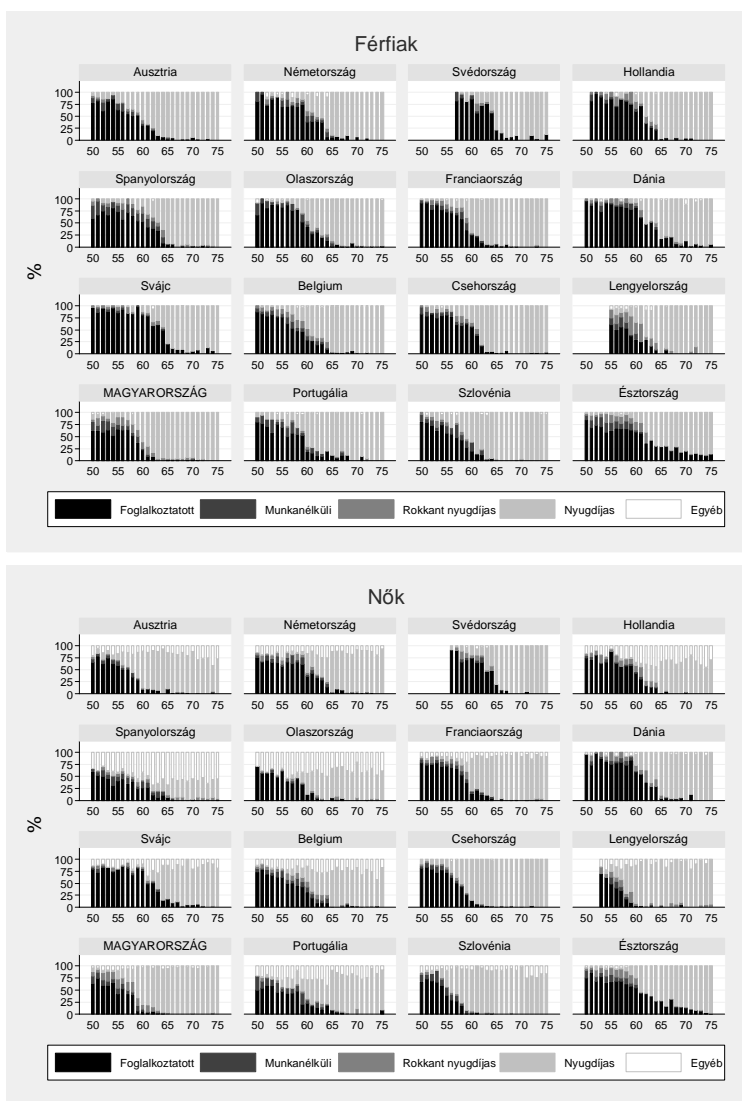
Fl. táblázat. *Mintanagyság országok szerint a SHARE 4. hullámának adatbázisában*

Országok	Teljes minta			50–74 évesek		
	Férfi	Nő	Összesen	Férfi	Nő	Összesen
Ausztria	1 646	2 277	3 923	1 368	1 787	3 155
Németország	1 200	1 367	2 567	987	1 103	2 090
Svédország	762	906	1 668	540	667	1 207
Hollandia	1 093	1 399	2 492	894	1 122	2 016
Spanyolország	1 423	1 759	3 182	1 046	1 215	2 261
Olaszország	1 478	1 827	3 305	1 163	1 453	2 616
Franciaország	2 370	3 186	5 556	1 877	2 230	4 107
Dánia	984	1 190	2 174	818	905	1 723
Svájc	1 504	1 848	3 352	1 213	1 438	2 651
Belgium	2 259	2 820	5 079	1 809	2 125	3 934
Csehország	2 455	3 387	5 842	2 049	2 694	4 743
Lengyelország	630	821	1 451	482	641	1 123
<i>Magyarország</i>	<i>1 275</i>	<i>1 701</i>	<i>2 976</i>	<i>1 103</i>	<i>1 356</i>	<i>2 459</i>
Portugália	760	1 022	1 782	638	801	1 439
Szlovénia	1 188	1 551	2 739	985	1 200	2 185
Észtország	2 748	4 080	6 828	2 193	2 992	5 185
<i>Összesen</i>	<i>23 775</i>	<i>31 141</i>	<i>54 916</i>	<i>19 165</i>	<i>23 729</i>	<i>42 894</i>

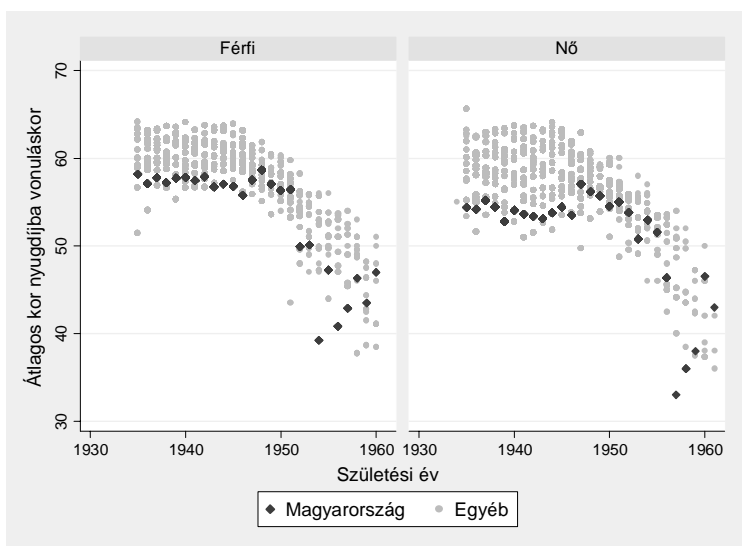
F2. táblázat. A foglalkoztatottak illetve a nyugdíjasok aránya nem és életkor szerinti kategóriákban Magyarországon és SHARE 4. hullámában szereplő többi 15 európai országban

Életkor	Férfiak		Nők		Együtt	
	Magyar-ország	Többi európai ország	Magyar-ország	Többi európai ország	Magyar-ország	Többi európai ország
Foglalkoztatottak aránya						
50–54 éves	0,59	0,80	0,62	0,70	0,61	0,75
55–59 éves	0,56	0,66	0,36	0,52	0,46	0,59
60–64 éves	0,09	0,31	0,04	0,19	0,06	0,25
65–70 éves	0,02	0,07	0,00	0,05	0,01	0,06
70–74 éves	0,01	0,03	0,00	0,02	0,01	0,03
Nyugdíjasok aránya						
50–54 éves	0,11	0,04	0,05	0,03	0,07	0,03
55–59 éves	0,18	0,14	0,31	0,18	0,25	0,16
60–64 éves	0,79	0,57	0,84	0,58	0,82	0,57
65–70 éves	0,95	0,92	0,96	0,81	0,96	0,86
70–74 éves	0,98	0,96	0,97	0,81	0,97	0,88

F1. ábra. *Munkaerő-piaci státus nem és életkor szerint a SHARE 4. hullámában résztvevő 16 európai országban*

F2. ábra. Átlagos nyugdíjba meneteli életkor, nem és születés év szerint Magyarországon és a SHARE 4. hullámában szereplő többi 15 európai országban

Megjegyzés: A számok értelmezésénél figyelembe kell venni, hogy azok csak a már nyugdíjban levőkre vonatkoznak. Az idősebb korosztályok között szinte mindenki nyugdíjas (az 1940-ben születettek az adathétfelvételkor 71 évesek voltak), a fiatalabbak között azonban nem (az 1955-ben születettek például 56 évesek voltak). Az ábrán bemutatott átlagos nyugdíjba meneteli életkor ezért az idősebb korosztályok esetében a teljes népesség átlagos nyugdíjba vonulási életkorát mutatja, a fiatalabb korosztályokban azonban nem.

F3. táblázat. *Éves nettó (adózás utáni) keresetek az 50–59 évesek körében 2010-ben a SHARE 4. hullámában szereplő 16 európai országban (vásárlóerő-paritáson számított euró értékek)*

Ország	Éves nettó keresetek euróban (PPP)		
	25. percentilis	Medián	75. percentilis
Ausztria	9 411	16 940	26 351
Németország	5 753	17 258	28 763
Svédország	17 225	20 671	27 130
Hollandia	12 547	23 235	32 529
Spanyolország	5 467	14 440	21 660
Olaszország	9 270	15 450	22 210
Franciaország	10 825	18 042	27 063
Dánia	16 511	21 229	26 041
Svájc	12 264	25 999	40 715
Belgium	13 470	19 935	26 940
Csehország	5 677	9 461	12 614
Lengyelország	2 023	5 826	9 710
<i>Magyarország</i>	<i>1 677</i>	<i>5 366</i>	<i>8 049</i>
Portugália	4 084	8 509	13 614
Szlovénia	7 674	11 098	15 939
Észtország	1 282	5 127	9 229

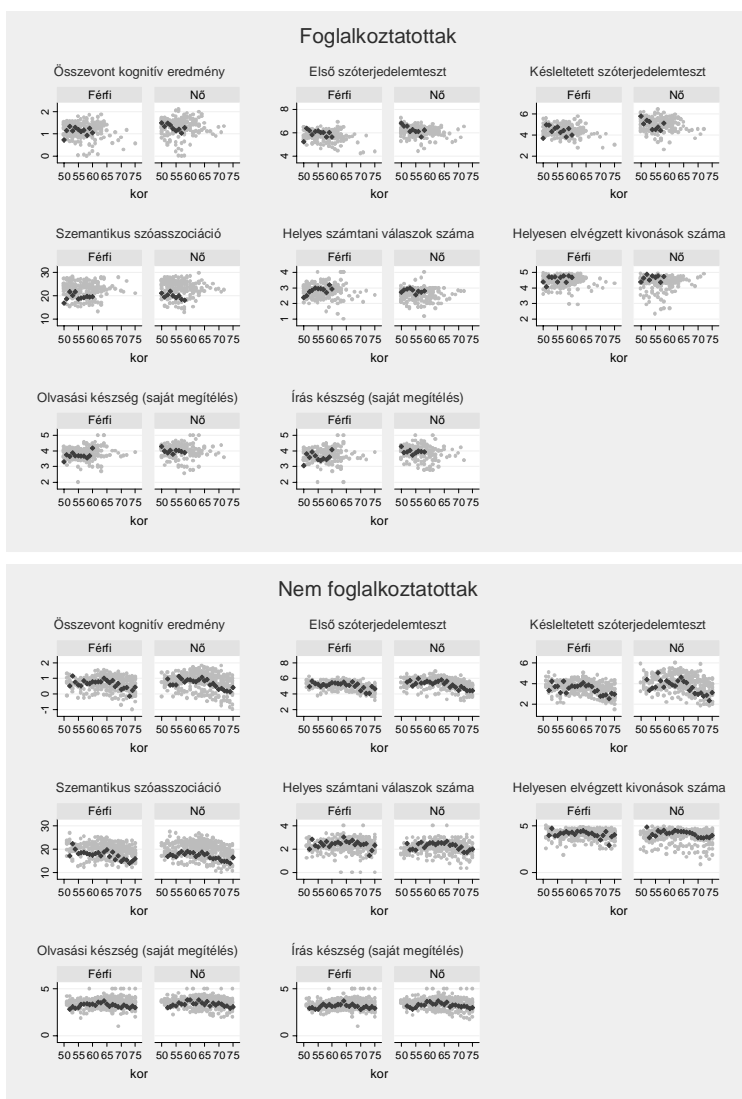
F4. táblázat. *Éves nettó (adózás utáni) nyugdíjak a 60–69 évesek körében 2010-ben*
SHARE 4. hullámában szereplő többi 15 európai országban
(vásárlóerő-paritáson számított euró értékek)

Ország	Éves nettó nyugdíjak euróban (PPP)		
	25. percentilis	Medián	75. percentilis
Ausztria	9 600	13 552	18 069
Németország	7 479	11 505	17 258
Svédország	8 268	10 335	12 402
Hollandia	7 584	7 640	10 762
Spanyolország	7 253	10 521	16 090
Olaszország	6 953	11 588	16 223
Franciaország	7 578	10 901	16 238
Dánia	4 529	6 567	7 925
Svájc	9 418	10 243	12 891
Belgium	11 853	15 733	22 629
Csehország	5 677	6 307	7 506
Lengyelország	4 370	5 826	8 254
<i>Magyarország</i>	<i>4 561</i>	<i>5 768</i>	<i>7 244</i>
Portugália	5 446	10 211	13 492
Szlovénia	7 509	11 051	13 233
Észtország	4 411	4 821	5 435

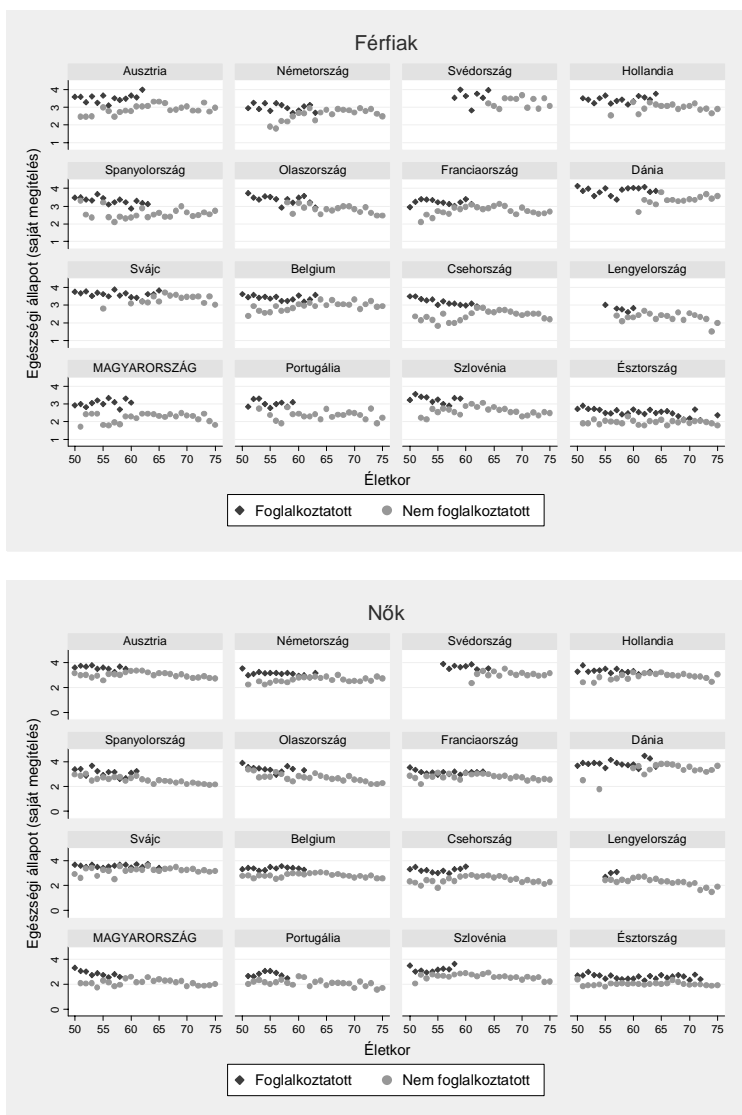
F5. táblázat. Az 50–74 éves népesség eloszlása az iskolában töltött évek száma szerint a SHARE 4. hullámában szereplő 16 országban

Ország	Iskolában töltött évek száma		
	25. percentilis	Medián	75. percentilis
Ausztria	4	9	12
Németország	12	13	16
Svédország	11	13	13
Hollandia	11	13	16
Spanyolország	7	9	14
Olaszország	8	11	13
Franciaország	10	12	14
Dánia	13	14	16
Svájc	3	5	12
Belgium	10	12	15
Csehország	12	12	13
Lengyelország	11	12	12
<i>Magyarország</i>	<i>10</i>	<i>11</i>	<i>12</i>
Portugália	4	5	9
Szlovénia	8	11	12
Észtország	11	12	15

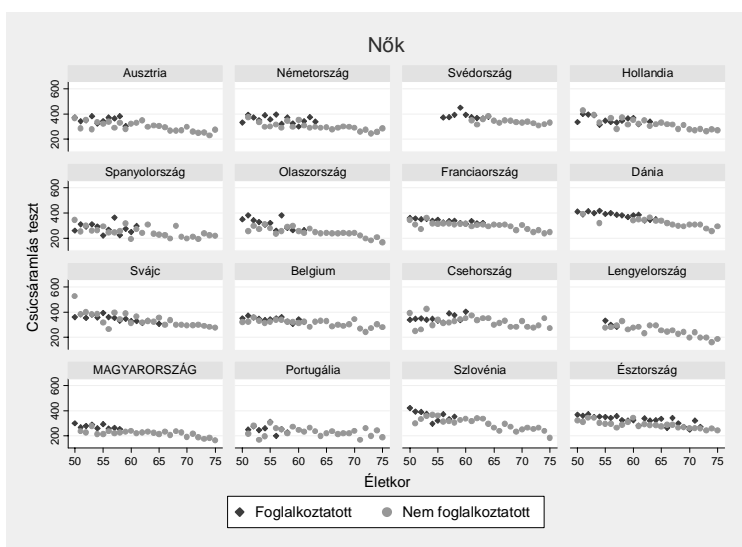
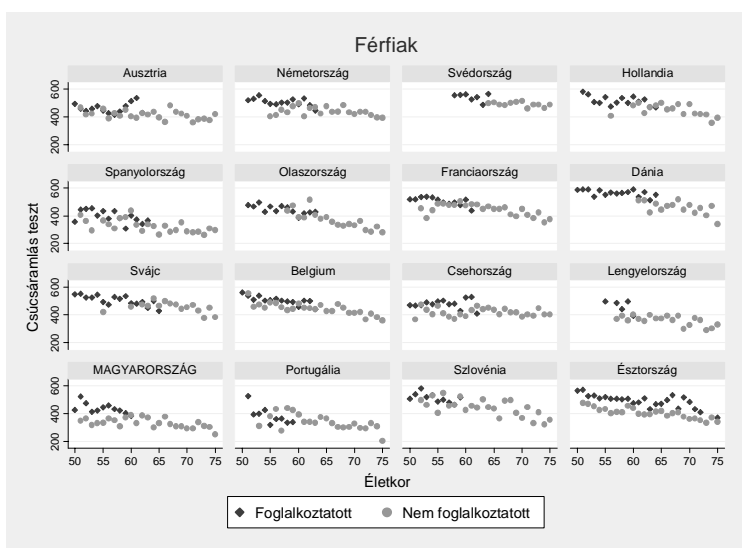
F3. ábra. A kognitív tesztek átlaga nem, életkor és foglalkoztatás szerint Magyarországon és a SHARE 4. hullámában résztvevő többi 15 európai országban

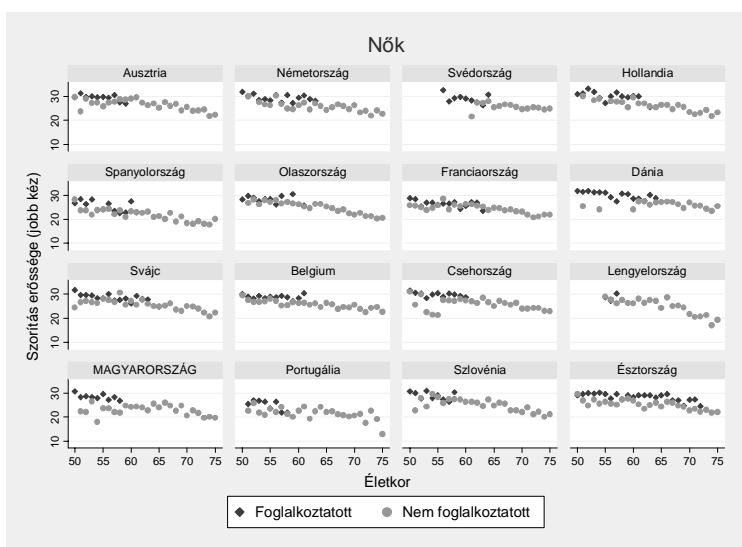
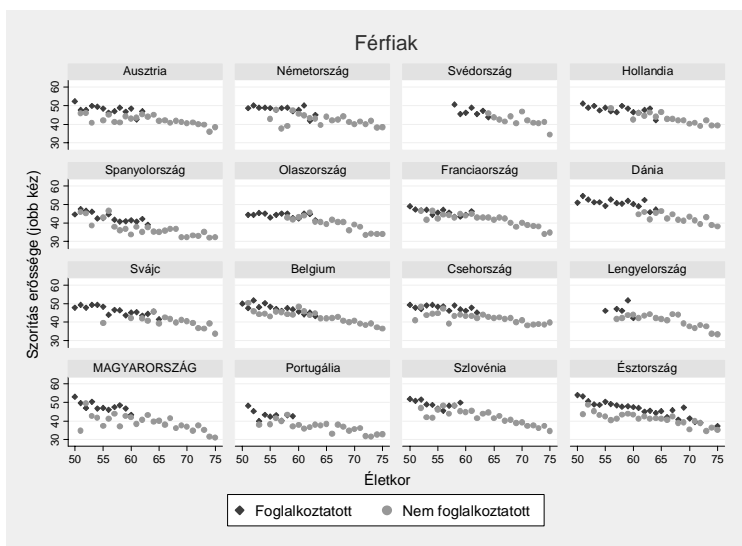
F4. ábra. Általános egészségi állapot (saját megítélés) nem, életkor és foglalkoztatás szerint az 50–74 éves népességben a SHARE 4. hullámában résztvevő 16 európai országban

F5. ábra. A csúcsáramlás teszt átlagos eredménye nem, életkor és foglalkoztatás szerint az 50–74 éves népességben a SHARE 4. hullámában résztvevő 16 európai országban

F6. ábra. A kézszerítés átlagos erőssége nem, életkor és foglalkoztatás szerint az 50–74 éves népességben a SHARE 4. hullámában résztvevő 16 európai országban

F6. táblázat. A regressziós becslések részletes eredményei

Országok	Férfiak				Nők			
	(1)	(2)	(3)	(4)	(1)	(2)	(3)	(4)
HU	-0,159 [0,019]**	-0,130 [0,019]**	-0,107 [0,019]**	-0,097 [0,019]**	-0,171 [0,019]**	-0,127 [0,018]**	-0,111 [0,018]**	-0,091 [0,018]**
DE	ref. [.]	ref. [.]	ref. [.]	ref. [.]	ref. [.]	ref. [.]	ref. [.]	ref. [.]
AT	-0,091 [0,019]**	-0,081 [0,019]**	-0,113 [0,018]**	-0,106 [0,018]**	-0,125 [0,018]**	-0,112 [0,018]**	-0,160 [0,017]**	-0,145 [0,017]**
SE	0,174 [0,026]**	0,179 [0,026]**	0,111 [0,026]**	0,125 [0,026]**	0,145 [0,024]**	0,139 [0,024]**	0,120 [0,023]**	0,122 [0,023]**
NL	0,032 [0,021]	0,041 [0,020]*	-0,014 [0,020]	-0,003 [0,020]	-0,033 [0,020]	-0,023 [0,020]	-0,053 [0,019]**	-0,042 [0,019]*
ES	-0,040 [0,021]	0,043 [0,021]*	-0,026 [0,020]	0,016 [0,021]	-0,172 [0,020]**	-0,076 [0,021]**	-0,152 [0,020]**	-0,094 [0,020]**
IT	-0,008 [0,019]	0,046 [0,019]*	-0,028 [0,019]	0,005 [0,019]	-0,151 [0,019]**	-0,087 [0,019]**	-0,160 [0,018]**	-0,119 [0,018]**
FR	-0,079 [0,018]**	-0,041 [0,018]*	-0,100 [0,017]**	-0,077 [0,017]**	-0,052 [0,018]**	-0,019 [0,018]	-0,062 [0,017]**	-0,040 [0,017]*
DK	0,121 [0,021]**	0,120 [0,021]**	0,047 [0,020]*	0,057 [0,020]**	0,103 [0,021]**	0,087 [0,021]**	0,057 [0,020]**	0,055 [0,020]**
CH	0,160 [0,019]**	0,162 [0,019]**	0,095 [0,019]**	0,105 [0,019]**	0,102 [0,019]**	0,109 [0,019]**	0,051 [0,019]**	0,065 [0,019]**
BE	-0,080 [0,018]**	-0,061 [0,018]**	-0,111 [0,017]**	-0,098 [0,017]**	-0,080 [0,018]**	-0,065 [0,018]**	-0,092 [0,017]**	-0,081 [0,017]**
CZ	-0,051 [0,017]**	-0,012 [0,017]	-0,052 [0,017]**	-0,027 [0,017]	-0,097 [0,017]**	-0,055 [0,017]**	-0,099 [0,016]**	-0,069 [0,016]**
PL	-0,122 [0,025]**	-0,048 [0,025]	-0,091 [0,024]**	-0,060 [0,025]*	-0,204 [0,020]**	-0,126 [0,021]**	-0,178 [0,020]**	-0,136 [0,021]**
PT	-0,109 [0,023]**	-0,031 [0,024]	-0,071 [0,023]**	-0,038 [0,024]	-0,140 [0,022]**	-0,048 [0,023]*	-0,084 [0,021]**	-0,040 [0,022]
SI	-0,163 [0,020]**	-0,131 [0,020]**	-0,171 [0,019]**	-0,152 [0,019]**	-0,210 [0,019]**	-0,167 [0,019]**	-0,207 [0,018]**	-0,179 [0,018]**
EE	0,032 [0,019]	0,051 [0,019]**	0,078 [0,018]**	0,080 [0,018]**	0,078 [0,018]**	0,070 [0,018]**	0,120 [0,017]**	0,103 [0,017]**

Az F6-os táblázat folytatása

	Férfiak				Nők			
	(1)	(2)	(3)	(4)	(1)	(2)	(3)	(4)
Életkor								
50–54 éves	ref. [.]	ref. [.]	ref. [.]	ref. [.]	ref. [.]	ref. [.]	ref. [.]	ref. [.]
55–59 éves	-0,134 [0,010]**	-0,127 [0,010]**	-0,105 [0,010]**	-0,104 [0,010]**	-0,173 [0,010]**	-0,165 [0,010]**	-0,151 [0,009]**	-0,149 [0,009]**
60–64 éves	-0,493 [0,010]**	-0,480 [0,010]**	-0,448 [0,010]**	-0,446 [0,010]**	-0,510 [0,009]**	-0,492 [0,009]**	-0,480 [0,009]**	-0,473 [0,008]**
65–69 éves	-0,730 [0,009]**	-0,707 [0,009]**	-0,666 [0,009]**	-0,662 [0,009]**	-0,655 [0,008]**	-0,628 [0,008]**	-0,607 [0,008]**	-0,596 [0,008]**
Iskolai végzettség								
alacsony		-0,035 [0,017]*		-0,021 [0,016]		0,001 [0,013]		0,010 [0,013]
alsó közép		ref. [.]		ref. [.]		ref. [.]		ref. [.]
felső közép		0,058 [0,011]**		0,036 [0,011]**		0,078 [0,009]**		0,059 [0,009]**
felsőfok		0,149 [0,013]**		0,112 [0,012]**		0,182 [0,011]**		0,143 [0,011]**
Kognitív teszt átlaga		0,048 [0,004]**		0,020 [0,004]**		0,048 [0,004]**		0,030 [0,003]**
Egészségi állapot								
rossz				ref. [.]				ref. [.]
megfelelő			0,123 [0,012]**	0,114 [0,012]**			0,123 [0,010]**	0,104 [0,010]**
jó			0,213 [0,013]**	0,194 [0,013]**			0,185 [0,011]**	0,151 [0,011]**
nagyon jó			0,262 [0,015]**	0,235 [0,015]**			0,232 [0,013]**	0,188 [0,013]**
kitűnő			0,261 [0,017]**	0,234 [0,017]**			0,224 [0,016]**	0,177 [0,016]**
Hosszú távú betegsége van			-0,040 [0,008]**	-0,042 [0,007]**			-0,037 [0,007]**	-0,042 [0,007]**

Az F6-os táblázat folytatása

	Férfiak				Nők			
	(1)	(2)	(3)	(4)	(1)	(2)	(3)	(4)
Egészségi problémái gátolják napi tevékenységeiben			-0,049 [0,008]**	-0,046 [0,008]**			-0,041 [0,007]**	-0,036 [0,007]**
Testtömeg index			0,000 [0,001]	0,000 [0,001]			-0,004 [0,001]**	-0,003 [0,001]**
Csúcsáramlás teszt-eredmény			0,024 [0,004]**	0,018 [0,004]**			0,011 [0,004]**	0,005 [0,004]
Kézszerítés teszt-eredmény			0,038 [0,004]**	0,033 [0,004]**			0,042 [0,005]**	0,038 [0,005]**
Konstans	0,818 [0,016]**	0,672 [0,019]**	0,608 [0,030]**	0,536 [0,031]**	0,759 [0,016]**	0,587 [0,018]**	0,750 [0,027]**	0,622 [0,028]**
Megfigyelések száma	15 247	15 247	15 247	15 247	18 967	18 967	18 967	18 967
R ²	0,35	0,37	0,40	0,41	0,32	0,35	0,37	0,38

Megjegyzés: Robusztus standard hibák zárójelben

Szignifikancia szintek: * 5%-on, ** 1%-on szignifikáns

Országok neveinek rövidítése: AT – Ausztria; BE – Belgium; CH – Svájc; CZ – Csehország; DE – Németország; DK – Dánia; EE – Észtország; ES – Spanyolország; FR – Franciaország; HU – Magyarország; IT – Olaszország; NL – Hollandia; PL – Lengyelország; PT – Portugália; SE – Svédország; SI – Szlovénia.

F7. táblázat. Az 50–59 évesek foglalkoztatási arányának alakulása a kognitív készségek és az egészségi állapot összesített változóinak 5x5 kategóriáiban Magyarországon és a többi 15 európai országban

Kognitív készségszint kategóriák	Egészségi állapot kategóriák					Együtt	
	1	2	3	4	5		
Magyarország Férfiak	1	0,00	0,34	0,40	.	.	0,23
	2	0,04	0,45	0,59	0,64	0,80	0,48
	3	0,36	0,33	0,60	0,71	0,81	0,59
	4	.	0,51	0,63	0,78	0,77	0,69
	5	.	0,52	.	.	0,93	0,77
	<i>Együtt</i>	<i>0,14</i>	<i>0,44</i>	<i>0,57</i>	<i>0,72</i>	<i>0,82</i>	<i>0,57</i>
Többi európai ország Férfiak	1	0,21	0,38	0,56	0,65	0,76	0,52
	2	0,18	0,44	0,64	0,71	0,80	0,64
	3	0,22	0,53	0,70	0,79	0,87	0,74
	4	0,29	0,53	0,72	0,82	0,89	0,77
	5	0,26	0,63	0,76	0,84	0,90	0,83
	<i>Együtt</i>	<i>0,22</i>	<i>0,50</i>	<i>0,68</i>	<i>0,77</i>	<i>0,87</i>	<i>0,72</i>
Magyarország Nők	1	0,13	0,13
	2	0,18	0,38	0,57	0,66	.	0,31
	3	0,31	0,62	0,74	0,47	.	0,50
	4	0,39	0,55	0,73	0,97	.	0,62
	5	0,30	0,63	0,50	0,79	.	0,53
	<i>Együtt</i>	<i>0,26</i>	<i>0,54</i>	<i>0,64</i>	<i>0,77</i>	.	<i>0,46</i>
Többi európai ország Nők	1	0,18	0,40	0,46	0,54	0,69	0,37
	2	0,31	0,46	0,52	0,59	0,70	0,49
	3	0,35	0,50	0,65	0,67	0,74	0,57
	4	0,44	0,64	0,72	0,77	0,76	0,68
	5	0,48	0,64	0,75	0,82	0,84	0,74
	<i>Együtt</i>	<i>0,34</i>	<i>0,55</i>	<i>0,64</i>	<i>0,72</i>	<i>0,78</i>	<i>0,60</i>

F8. táblázat. A 60–69 évesek foglalkoztatási arányának alakulása a kognitív készségek és az egészségi állapot összesített változóinak 5x5 kategóriáiban – Magyarországon és a többi 15 európai országban

Kognitív készségszint kategóriák	Egészségi állapot kategóriák					Együtt	
	1	2	3	4	5		
Magyarország Férfiak	1	0,00	0,00	0,21	.	.	0,03
	2	0,00	0,11	0,02	0,12	0,17	0,06
	3	0,08	0,00	0,09	0,07	0,06	0,06
	4	0,00	0,00	0,11	0,00	0,26	0,06
	5	.	0,13	0,07	0,16	.	0,12
	<i>Együtt</i>	<i>0,02</i>	<i>0,05</i>	<i>0,08</i>	<i>0,08</i>	<i>0,15</i>	<i>0,06</i>
Többi európai ország Férfiak	1	0,06	0,10	0,12	0,17	0,20	0,12
	2	0,04	0,14	0,11	0,19	0,19	0,14
	3	0,06	0,11	0,22	0,26	0,24	0,20
	4	0,09	0,15	0,29	0,24	0,31	0,24
	5	0,14	0,22	0,22	0,29	0,34	0,28
	<i>Együtt</i>	<i>0,06</i>	<i>0,14</i>	<i>0,19</i>	<i>0,23</i>	<i>0,27</i>	<i>0,20</i>
Magyarország Nők	1	0,01	0,05	.	.	.	0,02
	2	0,00	0,00	0,00	0,00	.	0,00
	3	0,00	0,05	0,06	0,00	.	0,02
	4	0,02	0,03	0,00	0,00	.	0,02
	5	0,09	0,00	0,17	.	.	0,07
	<i>Együtt</i>	<i>0,01</i>	<i>0,02</i>	<i>0,05</i>	<i>0,00</i>	.	<i>0,02</i>
Többi európai ország Nők	1	0,05	0,06	0,08	0,08	0,09	0,06
	2	0,06	0,08	0,11	0,14	0,15	0,09
	3	0,09	0,13	0,13	0,15	0,16	0,13
	4	0,08	0,13	0,21	0,16	0,18	0,15
	5	0,10	0,19	0,19	0,24	0,27	0,20
	<i>Együtt</i>	<i>0,07</i>	<i>0,12</i>	<i>0,15</i>	<i>0,17</i>	<i>0,20</i>	<i>0,13</i>